

ÚTIRAJZ

Déri Balázs

Vasárnap az edinburgh-i Szent Egyed presbiteriánus templomban

Szenvedélyes gyűjtője vagyok az utazási emlékeknek. Egy idő után, költözködés, nagyobb rendrakás idején átválogatom a repülő-, vonat- és buszjegyeket, számlákat, étlapokat, újságokat, innen-onnan fölmarkolt füzeteket, szórólapokat. Jól esik visszaidézni a megszépült, már nehézségek nélküli napokat, heteket, újra hallani hangokat, újra szagolni illatokat, újra látni köveket, arcokat.

Kezemben az edinburgh-i presbiteriánus Szent Egyed-templom (St. Giles Cathedral) vasárnapi istentiszteleti rendje 2001. június 10-ről, Szentháromság vasárnapjáról. Nem tévedés: nem római katolikus, nem anglikán templomról van szó, hanem a skót nemzeti egyház, a kálvini reformáció presbiteriánus ágához tartozó Church of Scotland főtemplomáról (the High Kirk of Edinburgh), az edinburgh-i vár közepén. A templom előterében ott ül a skót reformátor, John Knox (1502–1572) szigorú-komoly szobra.

A templom ma is viseli pátrónusa nevét, aki még csak nem is bibliai szent. (Először Genfben jártomban azon is igen elcsodálkoztam, hogy Kálvin János temploma Saint-Pierre, azaz Szent Péter...) Jóllehet a skót presbiteriánus egyház, mint neve is mutatja, nem püspöki vezetésű, nevében ma is őrzi hajdani rangja emlékét: székesegyház (cathedral). A vaskos falakkal épült, hatalmas gótikus templomban természetesen ma már nem találjuk meg az oltárokat, a mellékhajók nagy része funkciótlan (vagy éppen a rekonstrukciót bemutató, illetve a királynő látogatását megörökítő kiállítás célját szolgálja), az istentiszteleti cselekmények nagy része a hosszú nyugati szárnak a kereszthajóhoz való csatlakozásában folyik. A templom mértani középpontjában az úrasztala (rajta két égő gyertya, mellette hatalmas, stilizált feszület-kivágatú kereszt), valamint a díszes (sasfejű) felolvasóállvány, s bal oldalt előbbre a kereszthajó felőli első oszlopon a szószék található. A gyülekezet nagy része (talán 150–200 ember) a főhajóban, a természetesen keleti tájolású templom nyugati szárában, zárható ajtajú padokban ül. E padokkal szemben, az úrasztalán túl, a kereszthajóba átnyúlva ideiglenes ülőalkalmatosságokat, székeket helyeznek el. A liturgikus jellegű ruhába öltözött kórus a jobb oldali mellékhajóban énekel, a hátuk mögött, egy hajdani mellékkápolna terében álló (talán négymanuálos) Rieger-orgonán kiváló orgonás játszik. Az úrvacsorás istentiszteleten szintén fehér liturgikus ruhát viselő lelkészek és a kórus be- és kivonulása (valóságos „körmenet” formájában, az anglikán templomokból ismert módon, ceremóniamester vezetésével) a kereszthajóból és oda történik.

A 10 órai istentiszteletről elkéstünk, már a prédikáció táján jártak. Előbb ugyanis teljesíteni akartuk katolikus kötelességünket, s a belső negyedekben a legkorábbi mise 9-kor kezdődött. A talán neogót templomban ifjúsági (vagy diák-) misét fogtunk ki. Az erősen foghíjas padokban ülő hívek nagy része persze felnőtt, inkább idős korú volt, sokan közülük unokáikat kísérték. A bevonulás tisztesen, körmenetben hordozott kereszt nyomában, asszisztenciával történt. A fiatal pap fülében csillogó furcsa valamit az áldozáskor közelebb jutva azonosítottuk: fülbevaló volt az bizony. A mise persze nagyon „ifjúsági”: a pap végigsztorizta (vagyis végigjópofizta) a misét, prédikálni lejött az első sorokban ülő általános iskolások közé, a gyerekeket (nem ministránsruhában, bár azokban is voltak, díszletként) meghívta az oltár (vagyis az asztal) köré, a kisebbek néha fölcsimpaszkodtak rá. A legifjúságibbak a hajdan biztosan ifjú zenészekből álló zenekar hangszerpótlékai és unottá kopott lelkesítő énekei voltak.

A sokkoló mise után fölkészületlenül ért a presbiteriánus templom istentiszteletének komolysága, az inkább csak közép- és időskorúakból álló, láthatóan jól szituált gyülekezet figyelme, lelkes éneklése, a kórus és az orgonista szolgáltatta, egészen magas színvonalú zene. És mindenekelőtt az erősen liturgikus istentisztelet. A templomkapuban skótszoknyás steward (csak ő volt népviseletben) adta kezünkbe az aznapi istentiszteleti rendet (rajta az énekkönyvvel, a kórus- és orgonátételekkel, a bűnbánati szertartás illetve —a második istentiszteleten— a kollektá szövegével) s a templommal kapcsolatos legfontosabb információkat (istentiszteleti alkalmakat és kulturális eseményeket, az öt lelkész és egyéb tisztviselők, köztük a fő- és segédorgonista nevét, elérhetőségeit) tartalmazó füzetet, az énekeskönyvet. Udvariánisan a helyünkre kísért (az egyik mellékkápolnában elhelyezett, a későknek fönntartott székekhez).

Mire elfoglaltuk helyünket, az úrvacsorás istentisztelet prédikációja véget ért. Az apostoli hitvallást már együtt énekeltek a gyülekezettel. Amikor az úrvacsorai cselekmények bevezetéseképpen a pap „Az Úr legyen veletek”-kel üdvözölte a híveket s azok „És a te lelkeddel”-t válaszoltak, elbizonytalanodtunk, tényleg kálvini templomban vagyunk-e... Csak az átváltoztatás hiánya erősített meg. A hosszú, áhítatos úrvacsorázás alatt, mivel első kórusénekként —némiképpen azért a-liturgikus megoldásként— Harvey Missa brevisének Gloriája hangzott föl, a lapocskát olvastuk: az orgonista Tomkins-voluntaryt játszott bevezetésül, introitusra Pitoni Laudate Dominum-át énekelte a kórus, processziós (!) himnuszként a gyülekezet énekel, a bűnvallás szinte a mai katolikus közgyónás szövegével történt („... gondolattal, szóval és cselekedettel...”), a latin nyelvű Kyrie Seiber Missa breviséből volt, a feloldozás meghirdetése után gregorián Gloria hangzott el, az első (prófétai) olvasmány után graduálként a 145. zsoltár 1–6 versét énekeltek (a szerző ismeretlen számomra), majd János evangéliumából olvastak fel, valószínűleg ez volt a textus. Az úrvacsora alatt elhangzott Tallis híres If ye love me-je is. A záró gyülekezeti ének és az áldás után Bach Esz-dúr fugája (BWV 552) szólalt meg.

Ezután, bár eredetileg városnézést terveztünk, barátomat magára hagyva ottmaradtam a fél 12-es ige-istentiszteleten is, melyen alig voltak kevesebben, mint az előzőn. (A hirdetés szerint délután hatkor minden vasárnap még zenei program, este nyolckor pedig istentisztelet van, mégpedig havonta egy-szer úrvacsorával.)

Az orgonista Widor Cantabiléjével (VI. szimfónia) és Bach Esz-dúr triószonátája első tételével nyitott. A kereszthajó jobb szárában sorakozott föl a lelkész és a kórus, s annak visszhangos terében énekelték az anglikán Matins néhány tételét, ott szokásos dallamokkal és feldolgozásban. A (körmenetben, botját tartó ceremóniamester vezetésével történt) bevonulásra gyülekezeti ének szólt. Megjegyzem: a két istentiszteleten egyetlen gyülekezeti vagy kórusének, egyetlen orgonadarab nem ismétlődött. (Pedig a 18 nőből és 12 férfiből álló kórusban nagyrészt ugyanazok szolgáltak; ha jól emlékszem, mindkétszer ugyanaz volt az orgonista is.) Az ótestamentumi (Móz I. 1,1-5, 20-23, 31) és újtestamentumi (Róm 5,1-10) olvasmányok is változtak (ekkor evangélium nem hangzott el), ezért természetesen a kétszer szolgáló lelkész prédikációjá is másról szólt.

A lelkész, aki az úrasztalától mondta ill. vezette az imákat, most piros-fekete lelkései ruhát viselt, a mindkét felolvasást végző hölgyön fekete-lila-fehér, az ún. „Luther-kabáthoz” hasonló liturgikus öltözet volt. Elmaradt a Kyrrie és a Gloria. Az olvasmányok közt a kórus a 8. zsoltárt énekelte, anglikán-gregorián tónusra. Az újtestamentumi olvasmány után a gyülekezet orgonakísérettel énekelte a Veni Creator Spiritus himnuszt angolul, a hagyományos gregorián dallam ritmizált változatával. A lelkész a mindössze tizennyolc perces prédikáció textusául a Genézis szövegét választotta. A szószék magasából elhangzott, igen színvonalas, világos gondolatmenetű, dogmatikus ige hirdetésében (ne feledjük, Szentháromság vasárnapja volt!) „a mi katolikus hitünkre” és többek közt Szent Jánosra, Szent Pálra hivatkozott...

Majd a kórus latin nyelvű reneszánsz anthemet énekelt (Peter Philips, Jubilate Deo), az úrasztalától elhangzott szép imádság után offertórium (gyűjtés) következett orgonaszó mellett, s az Úri imádság után a gyülekezet énekelt záróéneket. A lelkész fölemelt jobbkézzel mondta az áldást (keresztvetés sehol nem volt az istentiszteleten), kivonulásra pedig az orgonista Liszt Ad nos, ad salutarem undam című művének fugáját kezdte, éppen fél egykor.

A gyülekezet számos tagja levonult ezek után a templom alagsorában kialakított kávézóba illetve étterembe. Az uyanott levő vizesblokk tisztasága is luxus-hotel-minőségű volt.

A túristáknak ekkor megnyitott templomban jó ideig üldögéltem, alig térve magamhoz a csodálkozástól. Lelkész nem járt arrafelé, hogy megkérdezhettem volna: ez a liturgikus istentisztelet mindvégig megtartott örökség, vagy újabbkori, anglikán hatást mutató fejlemény? Nem is volt módomban azóta sem utánanézni. Mindenesetre kifelé menet mintha úgy láttam volna, hogy John Knox összeráncolja a homlokát.